

2. Гофман К.Г. Экономическая оценка природных ресурсов в условиях социалистической экономики. Вопросы теории и методологии / К.Г. Гофман. – М. : Наука, 1977. – 236 с.
3. Данилишин Б.М. Природно-ресурсний потенціал України / Б.М. Данилишин, С.І. Дорогунцов, В.С. Міщенко та ін. – К. : ЗАТ «НІЧЛАВА», 1999. – 715 с.
4. Мельник Л.Г. Екологічна економіка / Л.Г. Мельник. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. – 3-те вид., випр. і допов. – 367 с.
5. Юрченко Л.І. Екологічна культура в контексті екологічної безпеки : [монографія] / Л.І. Юрченко. – К. : Вид. ПАРАПАН, 2008. – 296 с.
6. Салпагарова М.С. Эколого-экономическая оценка состояния и использования земельных ресурсов в системе природопользования региона : дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.05 / М.С. Салпагарова. – Черкесск, 2005. – 194 с.
7. Shafik N. Economic Growth and Environmental Quality : Time-Series and Cross-Country Evidence / N. Shafik, S. Bandyopadhyay // World Bank Working Papers, WPS 904. – Washington, 1992. – 52 p.
8. Grossman G. Economic Growth and the Environment / Gene Grossman, Flan Rruger // Quarterly Journal of Economics, 1995. – Vol/110. – P. 353–377.
9. Андрийчук В.Г. Математическое моделирование экономических процессов сельскохозяйственного производства : [учебное пособие] / В.Г. Андрийчук, С.И. Наконечный. – К. : КИНХ, 1982. – 97 с.
10. Рамазанов С.К. Инструменты эколого-экономического управления предприятием : [монографія] / С.К. Рамазанов. – Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 351 с.
11. Заикин В.И. Экономическая оценка овеществленных лесных ресурсов / В.И. Заикин // Международный сельскохозяйственный журнал. – 2005. – № 5. – С. 54–56.

УДК 330.332:330.821.5

Котигрошко О.І.

*здобувач кафедри економіки підприємства
Ужгородського національного університету*

ТЕОРІЇ ІНВЕСТИЦІЙ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ПРОВІДНИХ УЧЕНИХ КЛАСИЧНОЇ НАУКОВОЇ ШКОЛИ

У статті досліджуються концептуальні положення теорій інвестицій провідних класиків-економістів у контексті основних етапів еволюції класичної наукової школи. Всебічна увага приділена виявленню об'єктивних закономірностей, що стимулюють інвестування у провідні галузі природокористування та можливості їх використання в сучасних умовах у країнах з перехідною економікою, серед них і в Україні.

Ключові слова: теорії інвестицій, класики-економісти, закономірності, галузі природокористування, перехідна економіка.

Котигрошко А.И. ТЕОРИИ ИНВЕСТИЦИЙ В ИССЛЕДОВАНИЯХ УЧЕНЫХ КЛАССИЧЕСКОЙ НАУЧНОЙ ШКОЛЫ

В статье исследуются концептуальные положения теорий инвестиций ведущих классиков-экономистов в контексте основных этапов эволюции классической научной школы. Всесторонне внимание уделено выявлению объективных закономерностей, стимулирующих инвестирование в ведущие отрасли природопользования и возможности их использования в современных условиях в странах с переходной экономикой, в том числе в Украине.

Ключевые слова: теории инвестиций, классики-экономисты, закономерности, области природопользования, переходная экономика.

Kotygroshko O.I. THEORIES OF INVESTMENT IN RESEARCH LEADING SCHOLARS OF CLASSICAL SCIENTIFIC SCHOOL

This article investigates the conceptual provisions theories investments leading classical economists in the context of the main stages of the evolution of classical scientific school. Extensive attention is given to the identification of objective laws that promote investment in leading industries of nature and the possibility of their use in modern conditions in emerging economies, vol. Part. Ukraine.

Keywords: theory of investment, classical economists, patterns, field of nature, a transitional economy.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світового господарства й міжнародних економічних відносин та в умовах посилення міжнародної конкуренції все більшого значення набувають традиційні джерела економічного розвитку, передусім інвестиції як внутрішні, так і прямі зарубіжні. Важливі проблеми щодо інвестиційної діяльності як основи збагачення суспільства та визначення об'єктивних закономірностей, що стимулюють інвестування, важливе місце посідають праці засновників класичної наукової школи. Теоретичні здобутки вчених цієї школи стосовно інвестування важливі й у сучасних умовах глобалізації світової економіки та посилення інтеграційних процесів, які в теоретичному аспекті не втратили актуальності для країн з перехідною економікою, серед них для України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження теорій інвестицій присвячені праці вчених-економістів класичної напряму В. Петті, Д. Рікардо, П. Буагільбера, Дж. Мілля, К. Маркс,

Дж. Кейнса, А. Кіреєва та інших, а серед українських В. Базелевича, А. Корнійчука, С. Мочерного, А. Філіпенка та ін. Але комплексно проблеми теорії інвестицій у контексті природокористування та природоохоронних заходів за видами економічної діяльності ще недостатньо дослідженні в національних періодичних виданнях.

Формування цілей статті. Метою дослідження є систематизація й узагальнення теорій інвестицій основоположників класичної наукової школи, виходячи з поставленої мети, необхідно вирішити такі завдання: визначити концептуальні положення теорій інвестицій провідних учених класичної наукової школи й актуальність їх положень у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. За загальною оцінкою, класична наукова школа була започаткована у кінці XVII – на початку XVIII ст. В. Петті в Англії. Водночас хронологічні межі завершення класичного напряму визначається дослідниками по-різному. Іс-

торично в економічних джерелах сформувалось кілька підходів до трактування цього питання.

Перший підхід був започаткований К. Марксом і набув широкого розвитку в марксистській літературі, яка зараховувала до класиків економістів, від В. Петті до Д. Рікардо в Англії і від П. Буагільбера до С. де Сімонді у Франції. Згідно з марксистською думкою, класичний період завершився в першій третині XIX ст., а його визначальною рисою було дослідження «внутрішніх залежностей буржуазних відносин виробництва» [1, с. 89].

Другий підхід набув найбільшого поширення в наукових колах, перетворившись на сучасному етапі в загально визнаний для більшості західних і вітчизняних дослідників. На думку прихильників цього підходу, класична наукова школа еволюціонувала в першій половині XIX ст., знайшовши відображення у працях Ж. Сея, Т. Мальтуса та ін., а сформував її до кінця відомий учений другої половини XIX ст. Дж. Мілль.

Третій період характеризує позицію, якої дотримувався у трактуванні цього питання відомий англійський економіст початку XX ст. Дж. Кейнс та його прихильники. Згідно з цим підходом, до складу класичної школи належать послідовники Д. Рікардо аж до 30-х років XX ст., у тому числі А. Маршалл, А. Пігу та ін. Однак аргументація такого розширення хронологічних меж класичної школи викликає сумніви в дослідників, які розрізняють класичну й неокласичну економічну теорію. Аналогічної думки дотримується й автор статті, у тому числі й щодо теорій інвестицій провідних дослідників класичної наукової школи.

Виходячи з цих хронологічних меж класичної школи, можна виділити й основні етапи її еволюції:

- перший етап (кінець XVII – середина XVIII ст.) – започаткування класичної економічної школи як альтернативи меркантилізму у працях В. Петті (Англія), П. Буагільбера (Франція) та інших;

- другий етап (друга половина XVIII ст.) – формування ідейно-теоретичних засад класичної економічної школи, становлення економічної теорії, у тому числі теоретичних положень інвестицій, у працях А. Сміта;

- третій етап (перша половина XIX ст.) – розвиток та переосмислення поглядів А. Сміта його послідовниками, передусім Д. Рікардо;

- четвертий етап (друга половина XIX ст.) – завершення класичної економічної школи у працях Дж. Мілля.

Представники класичної школи економічної теорії, спираючись на принципи космополітизму й економічного індивідуалізму, аналізували інвестиційні процеси як основу збагачення суспільства. Спільним для них є визначення об'єктивних закономірностей, що стимулюють інвестування. У теорії інвестицій важливе місце посідають праці засновників класичного напрямку В. Петті, де йдеться про об'єктивну природу інвестиційних процесів, досліджується структура вартості як їх матеріального джерела. Зокрема, В. Петті навів перелік предметів, які становлять багатство країни: земельні угіддя, будівлі, худоба, кораблі, золоті і срібні монети, посуд, меблі, запаси різних товарів, коштовне каміння тощо. Крім того, дослідник вбачав багатство країн у сукупності рухомого та нерухомого майна, створеного людською працею. Саме йому належить крилатий вислів, що «Праця – батько і найбільш активний принцип багатства, земля – його мати» [2, с. 40]. У контексті своїх економічних міркувань, цитований науковець

стверджував, що основою господарського добробуту нації є сфера виробництва, а торгівля відіграє роль «вен і артерій, які розподіляють туди й назад кров і поживні соки державного тіла, а саме продукції сільськогосподарства і промисловості» [3, с. 156].

Висновки А. Сміта пов'язані з тезою про джерело інвестицій і зводяться до такого [4, с. 572]:

- 1) обсяги заощадження дорівнюють інвестиційним запасам, оскільки нагромадження вільних коштів без наступного їх використання (гроші як скарб) – виняткове явище;

- 2) хоч економічний лібералізм і має бути провідним принципом інвестиційної діяльності, однак існує низка причин, через які держава має брати участь у цих процесах (оборона країни, правосуддя, народна освіта, утримання громадських установ, сприяння економічному розвитку країн тощо);

- 3) завдання держави – регулювання норм відсотка залежно від темпів економічного зростання (обмежитися 5%) для полегшення доступів до капіталів і зменшення марнотратного споживання частки, отриманої у вигляді відсотка й ренти;

- 4) принцип «природних переваг» поширюється й на інвестиції: він стосується порівняльної вартості капіталів. Конкуренція капіталів призводить до їхнього здешевлення. Прискорюються інвестиційні процеси, поживляється й експорт капіталів.

А. Сміт сформулював принцип абсолютних переваг у міжнародній торгівлі, відповідно до якого: «Коли якась чужа країна може постачати нам якийсь товар за дешевшою ціною, ніж ми самі в змозі виготовляти його, набагато краще купувати його в неї на деяку частину продукту нашої власної промислової праці, застосованої в тій галузі, у якій ми маємо певну перевагу» [5, с. 228]. Принцип абсолютних переваг у міжнародній торгівлі безпосередньо стосується інвестування, оскільки в економічній політиці багатьох країн діє імпортозаміщення і вона спрямована на зменшення або припинення імпорту товарів унаслідок організації його виробництва всередині країни.

Система економічних поглядів А. Сміта – внутрішньо суперечлива, зумовлена його методом дослідження, оскільки вивчають внутрішню структуру економічної системи капіталізму, а отже, і властиві їй закони (що діють подібно до законів природи) [6, с. 406–407]. А. Сміт також висловлював думку, що, крім праці, у створенні ренти бере участь і природа, праця людини на землі має особливу продуктивність.

Він же стверджував, що земля, рудники й риболовля вимагають для своєї експлуатації як основного, так і оборотного капіталів. І їхній продукт відшкодовує з прибутком не тільки ці капітали, а й загалом капітали суспільства. Так, фермер щорічно відшкодовує мануфактуру продовольство, яке він використав, і матеріали, що переробив за попередній рік; промисловець у свою чергу відшкодовує фермеру готові вироби, котрі той витратив і спожив у справу за цей самий час [5, с. 313]. Цитований науковець також зазначив, що головною причиною швидкого розвитку багатства і збільшення наших американських колоній була й обставина, що майже всі їх капітали вкладалися до цих пір у землеробства. Вони не мають мануфактур, якщо не рахувати домашній і простіших промислів, які неминуче супроводжують розвиток землеробства і якими займаються в кожній сім'ї жінки й діти [5, с. 368]. Тобто, природокористування цитований науковець пов'язував з інвестиціями.

Вагомий внесок у теорії інвестицій зробив визнаний лідер класичної економічної теорії, найавторитетніший економіст першої половини XIX ст. Д. Рікардо, який розвиваючи теорію класичної школи, досліджував економіку як складну систему, підпорядковану дії об'єктивних економічних законів. Актуальністю і новизною характеризується його теоретичні постулати. На відміну від А. Сміта, він чітко розмежував поняття «вартість» і «багатство». Зокрема, у теорії капіталу та грошей він визначав капітал як провідний фактор розвитку продуктивних сил суспільства, «частину багатства країни, що використовується у виробництві й складається з їжі, одягу, інструментів, сировини, машин, усього необхідного для того, щоб привести в рух працю» [7, с. 455]. Вагомим внеском Д. Рікардо в економічну теорію стало виокремлення як критерію поділу капіталу на основний і оборотний відносно часу обігу (відтворення) засобів виробництва, а також розробка теоретичних концепцій щодо інвестицій та інвестування:

- відповідно до теорії порівняльних переваг, країни мають спеціалізуватися на виробництві тих товарів, альтернативна ціна яких нижча, тобто які вони можуть продукувати з відносно нижчими витратами порівняно з іншими країнами;

- з пошкваленням інвестиційної діяльності товари здешевлюються, що стимулює їх продаж за межі країни;

- глибоке й оригінальне дослідження природи кредиту та його значення в ринковій економіці, а також проблем економічного зростання та природи кризових явищ, які безпосередньо пов'язані з інвестуванням.

В аналізі капіталу він, як А. Сміт, стверджував, що «крім початкових і загальних умов виробництва – праці і природних сил, існує ще одна умова, без якої неможливо здійснювати виробничу діяльність. Ідеться про попередньо нагромаджений запас продуктів минулої праці. Цей нагромаджений запас продуктів праці називається капіталом» [7, с. 148]. Говорячи про ренту з рудників (глава III його цитованої праці), він зазначає, що метали, як і всі інші предмети, добуваються працею. Правда, продукує їх природа, але вилучає їх із надр землі і пристосовує для своїх потреб праця людини. Рудники, як і земля, звичайно дають їх власнику ренти, і ця рента, подібно земельній ренті, є наслідок, а ніяк не причина, високої вартості їх продукту [7, с. 444]. Однак рудники бувають різної якості, і витрати на їх розробку однакової кількості праці дають різні результати. Метал, що добувається із найбіднішого розроблюваного рудника, має принаймні мати таку мінову вартість, котра перекрыла б не тільки всі витрати на постачання одягу, харчами й іншими предметами життєвої необхідності всіх зайнятих його добуванням і доставкою на ринок, а й, крім того, давала б звичайний прибуток тому, хто вкладає капітал, необхідний для ведення підприємства. Дохід, отримуваний біднішим рудником, який не платить ніякої ренти, регулюватиме ренту всіх інших більш продуктивних рудників [7, с. 444]. Звідси і випливає висновок, що для розширення виробництва металу, виробничої діяльності рудників необхідне інвестування природокористувачів добувної промисловості.

На традиції класичної школи також орієнтувався Дж. Мілль, визначаючи предметом політичної економії «багатство, дослідження його сутності, законів виробництва й розподілу» [7, с. 105, 338]. В аналізі виробництва та продуктивності праці вихідною в теоретичній побудові цитованого вченого була думка про те, що «є три елементи виробництва: праця, капітал і природні сили»; при чому поняття «капітал» охоплює всі зовнішні матеріальні елементи виробництва, що є продуктами праці, а поняття «природні сили» передбачає всі зовнішні матеріальні умови виробництва, які не є продуктами праці» [7, с. 91]. В аналізі інвестицій він дотримувався поглядів А. Сміта та Д. Рікардо, стверджуючи, що капітал є результатом заощаджень, а також споживається. Цитований науковець, як і його попередники, виокремив у складі капіталу оборотний і основний капітал. Він же здійснив глибоке й оригінальне дослідження природи кредиту та його значення в ринковій економіці (тобто, на нашу думку, роль кредитних інвестицій в економіці країни) [7, с. 263]. Основним економічним важелем впливу держави на процес виробництва та розподілу Дж. Мілль, як і його попередники (А. Сміт, Д. Рікардо), вважав податкову систему за умов дотримання загальних принципів оподаткування: справедливості, рівномірності, платоспроможності тощо, що позитивно прийматиме активізації інвестування в провідні сфери природокористування.

Висновки. Згідно з аналізом наукової літератури, присвяченої теоретичним основам інвестицій основоположників класичного напрямку, нами систематизовано хронологічні межі класичної школи й основні етапи її еволюції. Значний внесок у теорії інвестицій у контексті проблем природокористування та природоохоронних заходів зробили провідні вчені цієї школи В. Петі, А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Мілль та інші, які сформулювали основні принципи інвестицій.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку будуть спрямовані на дослідження теорій інвестицій неокласиків, неокейнсіанців, посткейнсіанців і провідних економічних шкіл з цієї проблеми.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Маркс К. Капітал. Сочинения // К. Маркс, Ф. Энгельс. – М., 1955–1981. – 2-е изд. – Т. 1.
2. Петти В. Экономические и статистические работы / В. Петти. – М.: Соцэкгиз, 1940. – 40 с.
3. Антология экономической классики / Предисловие И.А. Столярова. – М.: МП «ЭКОНОВ», «КЛЮЧ», 1993. – 475 с.
4. Поручник А., Татаренко Н. Теорії інвестицій // Економічна енциклопедія: у 3 т.; редкол.: С. В. Мочерний (від. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – Т. 3. – 2002. – 952 с.
5. Сміт А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Сміт // Антология экономической классики; предисловие И.А. Столярова. – М.: МП «ЭКОНОВ», «КЛЮЧ», 1993. – 475 с.
6. Мочерний С. Економічна енциклопедія: у 3 т. / С. Мочерний, А. Сміт; редкол.: С.В. Мочерний (від. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – Т. 3. – 2002. – 952 с.
7. Рікардо Д. Начало политической экономии и налогового обложения / Д. Рікардо // Антология экономической классики; предисловие И.А. Столярова. – М.: МП «ЭКОНОВ», «КЛЮЧ», 1993. – 475 с.
8. Мілль Дж.С. Основы политической экономии: в. 3 т. / Дж.С. Мілль. – М.: Прогресс, 1980. – Т. 1. – 347 с.